

II. Meşrutiyet Döneminde Meydana Gelen Bir Hükümet Darbesi: 23 Ocak 1913 Babiâli Baskını¹

A Government Coup Occurred During II. The Constitutional Period: January 23, 1913, The Raid on the Sublime Porte

Hazal Ceren ÇEVİKER

Makale Geliş Tarihi / Received :05.11.2021
Makale Kabul Tarihi / Accepted :23.06.2022

ÖZET

II. Abdülhamit'in otuz yıllık istibdat döneminin Jön Türkler tarafından son bulması üzerine rafa kaldırılan Osmanlı Anayasası, 23 Temmuz 1908 yılında tekrar ilan edilmiştir. Böylece II. Meşrutiyet dönemi başlamıştır. Osmanlı tarihinde ilk çok partili hayata geçiş bu dönemde gerçekleşmiştir. Çok partili hayata geçiş beraberinde iktidar-muhalefet ilişkilerini meydana getirmiştir. Bu dönemin siyasal hayatını etkileyen en önemli aktörün İttihat ve Terakki Cemiyeti olması, ona karşı muhalefet cephesinin oluşmasına neden olmuştur. Özellikle Ahrar Fırkası ve Hürriyet ve İtilaf Fırkası, muhalefet cephesini oluşturan iki önemli aktör olarak siyasi hayatta yerini almıştır. İktidar-muhalefet ilişkileri bahsi geçen bu gruplar arasında şekillenmiştir. İktidar-muhalefet arasında tırmanan gerginliklerin sonucunda ise tarihimize 31 Mart Vakası olarak geçen askeri ayaklanma yaşanmıştır. 31 Mart Vakası sonrasında yaşanan hükümet krizleri ve seçimler ise 1913 yılında gerçekleşen Babiâli Baskını'nın temelini oluşturmuştur.

Bu makalede Babiâli Baskınına giden süreçte yaşanan; 1912 seçimleri, Arnavutluk isyanı, ordu içerisinde oluşan Halâskârî Zabitan grubunun faaliyetleri ve darbenin sonuçları ordu-siyaset ilişkisi üzerinden anlatılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kavramlar: *II. Meşrutiyet, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Ordu, Siyaset, Babiâli Baskını*

ABSTRACT

The Ottoman Constitution, which was put to bed after 30 years of Abdulhamid the Second's period of autocracy ended due to Jon Turks, was put into effect and declared again on July 23rd,1908. In the light of these circumstances, Second Constitutional Period had begun. For the first time in Ottoman history, a multi-party system was introduced and was put into effect. Transition to the multi-party system brought political opposition relationships within the systems nature. The fact that the most significant actor that affected the political lives of Ottomans was the Committee of Union and Progress has resulted in the formation of an opposition base towards the committee. The post prominent opposition bases, the Ahrar Party and Freedom and Entente Party, have significantly shaped the political opposition talks in the multi-party system. As a result of inclining tension these talks, a military coup which made history as the Case of March 31st had incurred. The legitimacy crises, government crises and the elections after the Case of March 31 st had established the foundations for Babiâli Raid.

In this article, the period leading Babiâli Raid; 1912 elections, Albanian upheaval, the faction of Halâskâr Zabitan which was formed in the military, their actions and result of the government coup will be taken in hand using a lens based on the relationship between military and politics in Ottoman.

Keywords: *Second Constitutional Period, Committee of Union and Progress, Army, Politics, Babiâli Raid*

¹ Bu makale Hazal Ceren Çeviker'in Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Prof. Dr. Cemal Fedayi danışmanlığındaki yüksek lisans tezinden üretilmiştir. *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, hckocak@outlook.com, ORCID No:0000-0002-1865-5908*

GİRİŞ

19.yüzyıl ile birlikte büyük bir değişim sürecine giren Osmanlı Devleti'nde, merkezi temsil eden ve egemenliği elinde bulunduran padişahın gücü ve otoritesi sarsılmaya başlamıştır. 1839 yılında Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesiyle başlayan süreçte vatandaşların, siyasal sürece dâhil edilmesine yönelik adımlar atılmıştır. Tanzimat dönemiyle birlikte modern eğitim veren okullardan mezun olan kişilerin, Fransızca bilmesi, Batı'da yaşanan siyasal ve düşünsel gelişmeleri yakından takip etmesine yol açmıştır. Böylece Batı'da gördükleri hak ve özgürlüklerin kendi ülkesinde uygulanmasını isteyen aydın kesim, bu dönemde ilk muhalif hareketlerin oluşmasına sebep olmuştur. Siyasi partilerin henüz varlık göstermediği bu dönemde “*Genç Osmanlılar*” olarak bilinen bir grup aydın tarafından “meşrutî” rejim talep edilmeye başlanmıştır. Tahta yer alan Sultan Abdülaziz yönetimine karşı çıkan bu kesim, 30 Mayıs 1876 tarihinde bir askeri darbe gerçekleştirmiştir. Türk siyasi tarihinin ilk darbesi olan bu hareket sonucunda Sultan Abdülaziz tahttan indirilmiş, V. Murat tahta çıkarılmıştır. Ancak sağlık sorunlarından dolayı yerine II. Abdülhamit tahta geçmiştir (Kerimoğlu, 2020: 148-151). Bu hareketin sonucunda 1876 yılında Kanuni Esasi'nin ilan edilmesiyle birlikte meşrutî rejime geçilmiştir. Ancak II. Abdülhamit, Kanuni Esasi'nin 35. Maddesinin verdiği yetkiye dayanarak Şubat 1878'de Meclisi kapatmıştır. Bunun sonucunda 1878-1908 yıllarını kapsayan II. Abdülhamit'in 30 yıllık istibdat dönemi başlamıştır (Kaan, 2021: 348).

Bunun üzerine, parlamentarizm taraftarı olan aydın kesim, faaliyetlerine izin verilmeyince yurt dışına kaçmıştır. Burada kendilerini “Batılılaşma taraftarı aydınlar” olarak adlandıran bu kişiler, yurtdışında örgütlenerek “İttihat ve Terakki Cemiyeti”nin doğmasına neden olmuştur. Bu süreçte İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından gerçekleştirilen faaliyetler sonucunda II. Abdülhamit'in 30 yıllık istibdat dönemi sona ermiş, 1908 yılında Meclis tekrar açılmış ve parlamentarizme yeniden geçilmiştir. Türk siyaset tarihinde parlamenter demokrasinin yerleştirilip geliştirilmesi ordunun aracılığıyla olmuştur (Safi, 2019: 142).

M.Ö. 220 yılında ilk Türk devletinin kurulmasından itibaren tarihte birçok güçlü devlet kuran Türk milleti için ordu çok önemli aktör olarak kabul edilmiştir. Ordunun elinde bulunan silahlı güç onun toplumda baskın bir güç olarak belirmesine neden olmuştur. Türk devlet tarihinde kurucu unsur olarak kabul edilen ordu, bunun üzerine devletin gerçek sahibinin kendisi olduğuna inanmıştır. Bu durum orduya diğer kurumlardan farklı olarak üstünlük kullanma hakkı vermiştir. Bu anlayış ise ordunun rejimin koruyucusu ve bekçisi olarak harekete geçmesine neden olmuştur. Böylece Türk siyasal hayatında ordu merkezli bir siyasal yapılanma görülmeye başlamıştır.

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinin neticesinde Türk siyasal hayatında yerini alan çok partili siyasal yaşam, ordu-siyaset arasında yaşanan gelişmelerin zeminini hazırlamıştır. Bu dönemde İttihat ve Terakki Cemiyeti orduya bağımlı bir siyasal politika uygulamıştır. Dönemin iktisadi ve sosyo-politik sorunları orduyu siyasileşme yoluna itmiştir. Özellikle 31 Mart Vakası'nın gerçekleşmesinden sonraki süreç ordunun siyaset üzerindeki gücünü ortaya koymuştur.

31 Mart Vakası'ndan sonra siyasal hayatta muhalefetin durumu zordur. İttihat ve Terakki Cemiyeti, “*bizden olmayan 31 Martçıdır*” diyerek, sıkıyönetim kimseye göz açtırmamıştır. 1910 tarihinde Ahrar Fırkası resmen kapatılmıştır. Bu süreçte, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurucuları olan Dr. İbrahim Temo ve Abdullah Cevdet tarafından modern, niyeti uygar ve sadık bir muhalefet

oluşturmak amacıyla “Osmanlı Demokrat Fırkası”nı kurulmuştur. Ancak sıkıyönetim koşullarının uygulanması nedeniyle kurulan fırka başarılı olamamıştır. Yine bu dönemde kurulan bir başka fırka ise, Kasım 1909’da Mebusan’daki Arnavut ve Arap mebuslar tarafından kurulan “Mutedil Hürriyetperveran Fırkası”dır. Sıkıyönetim yüzünden bu firkada meclis dışında gelişmemiştir (Akşin, 2019: 70-71).

II. Meşrutiyet dönemindeki ordu ve siyaset arasındaki ilişkiyi görmek amacıyla, bu çalışmada, 23 Ocak 1913 tarihinde gerçekleşen Babiâli Baskını detaylarıyla incelenmeye çalışılacaktır. Bu inceleme yapılırken genel hatlarıyla 1912 seçimleri, Arnavutluk İsyanı, Halâskâr-ı Zabitan Grubu ve Balkan Savaşı’ndan bahsedilmiştir.

1. 1912 GENEL SEÇİMLERİ

13 Nisan 1909 tarihinde meydana gelen 31 Mart İsyanı’nın Harekât Ordusu tarafından bastırılmasından sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti güç ve nüfuzunu yeniden kazanarak, kendisine muhalif olan Ahrar Fırkası’nın siyasi hayatına son vermiştir. Buna ek olarak saray etkisiz hale getirilmiş, Babiâli bürokrasisi ise sindirilerek ordunun ve Cemiyetin idaresi altına girmiştir. İsyandan sonra meydana gelen bir başka gelişme ise “Tensikat Kanunu” ile bütün memur kadrolarına İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin güvendiği kişiler yerleştirilmiştir. Böylece 1911 yılının son aylarına kadar siyasi partilere yaşama hakkı tanınmamıştır (Alkan, 2001: 145-146).

31 Mart Vakası’ndan sonra İbrahim Hakkı Paşa tarafından yeni kabine kurulmuştur. Yeni kurulan hükümete Harbiye Nazırı olarak Mahmut Şevket Paşa atanmıştır. 16 Haziran 1910 tarihinde ordu ve askerinin ihtiyaçlarının karşılanması için Mahmut Şevket Paşa, Maliye Nezareti’nden 5 milyon Osmanlı Lirası ek bütçe talep etmiştir. Bu talep Maliye Nazırı Cavit Bey tarafından reddedilmiştir. Ek olarak, ordu harcamalarının da Divan-ı Muhasebat (Sayıştay) denetiminde olmaması, Mahmut Şevket Paşa ile Cavit Bey arasındaki ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. Bu gelişmeler neticesinde Maliye Nazırı Cavit Bey istifa etmiştir. Karşılıklı yaşanan bu gerginlikler sonucunda Mahmut Şevket Paşa, Miralay Sadık Bey üzerinden İttihatçılar arasında yer alan muhafazakâr mebuslara destek vermiştir (Yiğit, 2014: 107-108). Yine bu dönemde Saday-ı Hak gazetesinin başyazarı Ahmet Samim iktidara yönelik muhalif yazıları sonucunda öldürülmüştür. Bunun üzerine Mahmut Şevket Paşa, Dr. Rıza Nur’un da aralarında bulunduğu İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin birçok üyesini tutuklattırıştır. Bu süreçte yaşanan olaylar, Mahmut Şevket Paşa’nın Cemiyetle arasının bozulmasına, ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur (Ergin, 2017: 437).

1911 yılına gelindiğinde İttihatçı taraflar arasındaki bölünmelerin belirgin bir hal alması, 1909 yılından beri fiilen geri planda kalmış olan liberallerin siyasi olarak canlanmasına yol açmıştır. 1911 yılının ilk zamanlarında Miralay Sadık ve Abdülaziz Mehdi Bey’in önderliğindeki bir grubun İttihatçı saflardan ayrılmasıyla “Hizb-i Cedit” adında bir fırka ortaya çıkmıştır (Hale, 2014: 77). Ahali Fırkası gibi bu yeni firkada İttihat ve Terakki Cemiyeti içindeki muhalif kişiler tarafından kurulmuştur. Aynı zamanda yeni oluşan bu firkada Ahali Fırkası gibi, tutucu ve gelenekçi nitelikte olup, aynı zamanda ittihatçıların toplumsal ve siyasal görüşlerine de şiddetle karşı çıkmıştır (Ahmad, 1999: 113). Hizb-i Cedit Fırkası’nın amacı İTC içerisinde çoğunluğu ele geçirerek Hükümet’i devirmek ve muhafazakâr mebuslardan oluşan yeni bir hükümet kurmak olarak açıklanmıştır (Yiğit, 2014:114).Bu amaçla hareket eden Hizbin güçlü önderi Miralay Sadık Bey’in

etkinliklerini dizginlemek için Mahmut Şevket Paşa görevlendirilmiştir (Ergin, 2017: 437). Kabinedeki gücünün azaldığının farkında olan M. Şevket Paşa Cemiyet'in ve sarayın baskısına dayanamayarak Miralay Sadık Bey'i Selanik'e göndermiştir (Yiğit, 2014:120).

1910-1911 yılları arasında İttihat ve Terakki Cemiyeti, önce yüksek subaylar ve yaşlı devlet adamlarının desteğiyle, sonra hükümet içerisinde ve arkasında yer alan kendi adamları vasıtasıyla devletin yönetiminde etkin bir güç konumuna gelmiştir (Lewis, 1993; 219). Cemiyet'in gücünün giderek arttığı bu süreçte, muhalefetin oluşması gerekliliği üzerinde duran, muhalif kesim tarafından 21 Kasım 1911 tarihinde "Hürriyet ve İtilaf" adında yeni bir parti kurulmuştur. Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın muhalefeti karşısında İttihat ve Terakki Cemiyeti farklı bir tavır sergilemiştir. Mecliste güçlü olan muhalefetin 11 Aralık 1911 yılında yapılan ara seçimleri kazanması ve Kamil Paşa'nın İTC'yi eleştirmesi, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin meclisi feshetmesi ile sonuçlanmıştır (Kayalı, 1985: 1257). 1912 yılına gelindiğinde ise Meşrutiyet tarihinin ikinci genel seçimi yapılmıştır. Tarihimize "*dayaklı, sopalı seçim*" olarak geçen 1912 seçimlerini illegal yollara başvuran İttihat ve Terakki Cemiyeti kazanmıştır (Tunaya, 1988; 272).

2. SEÇİM SONRASI İKTİDAR MÜCADELESİ

18 Nisan 1912 tarihinde seçimlerin tamamlanmasından sonra yeni Meclis-i Mebusan Başkanı olarak Halil Mentеше seçilmiştir (Akşin, 1980: 196). Maliye Nazırı Nail Bey, Cavit Bey'e görevi devretmek amacıyla, 21 Mayıs tarihinde istifa etmiştir. Cavit Bey'in başında olduğu Nafia Nazırlığı görevine de Bedros Hallaçyan gelmiştir. Ancak yeni hükümet henüz kurulamamış ve nazırlardan bazılarının istifa edeceği yönündeki konuşmalar gündemi meşgul etmiştir (Kansu, 2016: 345).

Seçimlerin hemen ardından İttihat ve Terakki Cemiyeti Kanuni Esasi'nin 7. Ve 35. maddelerinin değiştirilmesi konusunu yeniden gündemine almıştır. 7.madde ile Padişah'ın Meclis'i feshetmesi ve seçimleri tekrarlaması düzenlenmiştir. 35. madde de ise Meclis ile Hükümet arasında yaşanan uyuşmazlıkta, kanun maddelerinden birinin kabul edilmesi için Hükümet'in ısrarı sonucunda Meclis tarafından oyçokluğuyla kanunun reddedilirse, Hükümet'in değişmesi ya da dört ay içinde yeni seçim yapılarak Meclis-i Mebusan'ın yenilenmesi düzenlenmiştir (Kansu, 2016: 344-345). Sonuç olarak 210 oya karşılık 13 oy ile iki madde değiştirilmiştir (Akşin, 1980: 196).

Seçimlerin yenilenmesi hükümet bunalımı sorununa çözüm getirmemiştir. Bunalımın devam ettiği bu döneme bir de Arnavut olayları damgasını vurmuştur. 31 Mart Vakası'ndan sonra ayaklanmaları bastırmada kullanılan yöntemler, İTC ile Arnavutların arasının açılmasına neden olmuştur. Buna ek olarak vergi muafiyeti, adliye mahkemelerinin kaldırılması ve şeriata uygun kanunların uygulanmasını talep eden Arnavutların istekleri, İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından fazla bulunmuştur. Bu sebeplere bağlı olarak 1910 yılında başlayan olaylar 1912 yılına gelindiğinde isyana dönüşmüştür (Dülger, 2019: 39-40).

1912 yılında meydana gelen Arnavutluk İsyanı, siyasi muhalefet ve ordu arasında gelişen ilişkinin boyutunu belirlemiş ve ortaya çıkarmıştır (Alkan, 2001: 153). İttihat ve Terakki Hükümeti'nin sert askeri tedbirlerine rağmen bastırılmayan isyan, devlet merkezinde büyük

yankılar uyandırmıştır. En kıdemlisi yüzbaşı rütbesinde olan zabitlerin istekleri şöyle sıralanmıştır (Alkan, 2001: 156-157):

- *Kabinenin ıskatı*
- *Meclis'in feshi ve yeni intihab*
- *Hizmet-i askeriye'nin mahalli olması*
- *Memurların Arnavutlar'dan tayini ve Arnavutça bilmeleri*

İsyancıların istekleri kaynaklar arasında uyuşmazlık bulunduğu, hareketin planlanma ve hazırlık yönünden aceleye getirildiğine yönelik kanaatin oluşmasına neden olmuştur (Alkan, 2001: 157). Ancak Arnavutluk isyanı şu sonuçların doğmasına neden olmuştur (Alkan, 2001: 160-161):

- *Yakın zamanda isyancı askerlerin terhis edilmesi,*
- *Hükümetin siyasi ağırlığının sarsılması sebebiyle kabine içinde istifaların birbirini takip etmesi,*
- *Kısa bir süre sonra Sait Paşa Hükümeti'nin 16 Temmuz 1912'de istifa etmek zorunda kalması ve yerine geçen Ahmet Muhtar Paşa kabinesinin Meclis'i feshetmesi.*

Arnavutluk isyanının bir başka sonucu olarak kabul edilen bir diğer önemli hadisede Halaskâr-ı Zabitan grubunun faaliyetleridir.

3. HALASKÂR-I ZÂBİTAN GRUBU

İttihat ve Terakki Cemiyeti, iktidarda bulunduğu dönem boyunca orduyla bağlantılı bir politika izlemiştir. Ordudaki otoritesini arttırmayı amaçlayan İTC, II. Abdülhamit döneminin “*Alaylı*” olarak adlandırılan yaşlı subaylarını görevlerinden uzaklaştırmıştır. Görevinden uzaklaştırılan alaylıların yerine “*mektepli*” olan genç subaylar getirilmiştir. Bu durum kısa bir zaman sonra ordu içinde “*sizden, bizden*” şeklinde bir ayrımın yaşanmasına neden olmuştur. İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından uygulanan bu politika orduda bulunan birçok subayın rahatsız olmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra art arda gelen diğer sorunlar (Arnavutluk isyanı, Trablusgarp Harbi gibi) İTC'ye olan muhalefeti en üst dereceye çıkartmıştır. Bu gelişmeler üzerine ordu içinde var olan muhalif subaylar tarafından “*Halâskâr Zabitan*” yani “*Kurtarıcı Subaylar*” grubu oluşturulmuştur (Afyoncu vd., 2016: 340).

Halâskâr-ı Zabitan grubunu ortaya çıkaran şartlar genel olarak şöyle ifade edilmiştir (Yeniçeri, 2015: 196-197):

- Arnavutluk isyanının sonucu olarak Halâskâr Hareketi ortaya çıkmıştır.
- İttihat ve Terakki Cemiyeti ile bağlantılı olan subayların ordu içinde daha imtiyazlı hale gelmesi, cemiyetle bağlantısı olmayan subayların örgütlenmesine yol açmıştır.

- İttihatçıların ordunun nüfuzunu kullanması rakiplerine karşı haksız bir rekabet ortamının oluşmasına neden olmuş, bu haksızlığın giderilmesi için Halâskâr grubu çözüm yolu olarak görülmüştür.
- Diğer etken ise ordu içindeki yaşlı ve genç subaylar arasındaki görüş farklılıklarından kaynaklı olarak emir komuta zincirinde sıkıntılar meydana gelmiştir.

Halâskâr-ı Zabitan Grubu, Erkan-ı Harp Binbaşısı Gelibolulu Kemal başkanlığında, Erkan-ı Harp Kolağası Kastamonulu Hilmi, Süvari Kaymakamı Manastırlı Recep, Bahriye Binbaşısı İbrahim Aşki, Yüzbaşı Kudret gibi orta dereceli subaylar tarafından oluşmuştur (Olgun, 1999: 160). Lewis grubun amacını; gayri meşru olan hükümeti ve meclisi dağıtmak, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin iktidarını yıkmak, yeni ve serbest seçimler yapmak ve anayasa meşruiyetine dönmek olarak ifade etmiştir (Lewis, 1993: 222). Arnavutluk olaylarının yaşandığı dönemde ortaya çıkan grup, bu olaylardan faydalanarak bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiri Halâskâr'ın istekleri şu şekilde sıralanmıştır (Karal, 1996, 164):

1. *“Bugünkü hükümetin yerine, Avrupa'nın güvenliğini kazanabilecek, becerikli, namuslu ve kuvvetli bir hükümetin kurulması,*
2. *Sorumsuz hiçbir kuvvetin hükümet işlerine karışmaması,*
3. *Seçimlerin doğru yolda yapılmamış olduğunun anlaşılması halinde Meclis'in dağıtılması ve yeni seçimlere gidilmesi,*
4. *Yukarıdaki istekler yerine getirildikten sonra askerlik ile siyasetin kesin olarak ayrılması”* şeklinde ifade edilmiştir.

Halâskâr Zabitan Grubu bu amaçlar doğrultusunda ilk olarak, İttihatçı gördükleri Sait Paşa Hükümetini ve mebuslarını baskı altına almaya çalışmıştır (Olgun, 1999: 161). Sait Paşa Hükümeti'ne karşı artan baskıları bastırması amacıyla görevlendirilen Emanuel Karasu ve İsmail Canbolat gibi İttihatçı olan milletvekilleri hareketi bastırmakta gevşek davranmıştır. Bu durumun sorumlusu olarak görülen Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa şiddetli bir biçimde eleştirilmiştir. Bunun yanı sıra Mahmut Şevket Paşa, birtakım yolsuzluklara göz yumduğu gerekçesiyle de suçlamalara maruz kalmıştır. Bu gelişmeler üzerine 7 Temmuz 1912 tarihinde Mahmut Şevket Paşa istifa etmiştir (Afyoncu vd., 2016: 340). Mahmut Şevket Paşa'nın istifası bir hükümet bunalımının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Polat, 2019: 309). Bu bunalım ortamında yaşanan diğer sorunlar (Arnavutluk isyanı, Trablusgarp Savaşı) ordu içindeki muhalefeti oluşturan bu grubun baskısını gittikçe arttırmasına yol açmıştır. Meclis dışındaki muhalefet tarafından da hükümetin çekilmesini talep eden telgraf ve mektuplar yağmaya başlamıştır (Afyoncu vd., 2016: 341). Bu durum karşısında Halâskâr Hareketi bir hükümet değişikliğine yol açmış, Sait Paşa Hükümeti meclisten güvenoyu almasına rağmen istifa etmiştir (Zeyrek, 2014: 48, Yeniçeri, 2015: 197).

Sait Paşa'nın istifasından sonra Padişah V. Mehmet Reşat, Ayan Meclisi Başkanı Gazi Ahmet Muhtar Paşa ile Mebusan Meclisi Başkanı Halil Menteşe'yi saraya davet etmiş, yeni kabine için görüşlerini almıştır. Görüşme sonucunda, tarafsız bir kabinenin kurulması yönünde ortak bir fikre varılmıştır (Olgun, 1999: 164). Bunun üzerine *“siyaset üstü”* bir şahsiyet olarak kabul edilen Gazi Ahmet Muhtar Paşa tarafından *“Büyük Kabine”* kurulmuştur (Polat, 2019: 309). Kabine,

Kamil, Avlonyalı Ferit, Hüseyin Hilmi, Nâzım, Mahmut Muhtar (Gazi'nin oğlu) gibi paşalardan oluşmuştur. Yeni oluşan kabinede bu kadar çok “*ağır topun*” bulunması, bu kabinenin “*Büyük Kabine*” ya da diğer adıyla “*Baba-Oğul Kabinesi*” olarak adlandırılmasına neden olmuştur (Akşin, 2019: 74).

Gazi Ahmet Muhtar Paşa tarafından “Büyük Kabine”nin kurulmasıyla Halâskâr grubunu oluşturan muhalefetin isteği yerine gelmiş, İttihat ve Terakki Cemiyeti iktidardan uzaklaştırılmıştır (Lewis, 1993: 223). Böylece 1913 Babıâli Baskını'na kadar İTC'nin denetleme iktidarı son bulmuştur (Akşin, 2019: 74).

Kısmen de olsa amaçlarına ulaşan Halâskâr Zabitan Grubu, 24 Temmuz tarihinde yeniden harekete geçerek Mebusan Meclisi Başkanı'na ültimatoluk göndermiştir (Ahmad, 1999: 138). Meclisi Mebusan Başkanı Halil Mentеше ve Mabeyn Başkâtibi Halit Ziya Uşaklıgil'e gönderilen ültimatolukda şu istekler yer almıştır (Alkan, 2001: 169):

1. *Meclis-i Mebusan'ın, 48 saat içinde feshi,*
2. *Meclis'in feshine Halil Mentеше tarafından engel çıkarılmayacağına dair teminat verilmesi,*
3. *Halit Ziya Bey'in istifa etmesi istenmiştir.*

Bu sırada meclise programını sunan hükümet, 45 oya karşılık 167 güvenoyu alarak, İttihat ve Terakki Cemiyeti aleyhine çalışmalara başlamıştır (Akşin, 2019: 75). Bunun üzerine, İTC'yi batırmak ve İttihat ve Terakki ile ilişkisi olan devlet memurlarının işlerine son verilmesi, yerlerine Cemiyet muhalifi olan kimselerin memuriyete getirilmesi gibi bir politika izlenmiştir. Uygulanan bu siyasi politika, kabinede yer alan Hüseyin Hilmi Paşa'ya göre, bir birlik yaratmaktan ziyade aradaki uçurumu daha da açacak niteliktedir (Ahmad, 1999: 138). Bu nedenle Hüseyin Hilmi Paşa bunu protesto ederek hükümetteki görevinden istifa etmiştir (Akşin, 2019: 75). Bu gelişmeler üzerine 5 Ağustos 1912 tarihinde meclis, padişah tarafından feshedilmiştir (Yeniçeri, 2015: 193).

İttihatçılar, “Büyük Kabine'nin kurulmasından sonra çok dikkatli davranmaya çalışmıştır. 23 Temmuz'da Tanin'de çıkan başyazı, Meclis'te aktif bir muhalefet rolü oynayabilmek ümidi ile oldukça ölçülü ve ılımlı bir şekilde yazılmıştır. Ancak, meclisin dağıtılması, ittihatchıların ümitlerini yitirmesine neden olmuştur. Bu gelişme üzerine ittihatchılar, kendilerini daha da kötü günlerin beklediğini düşünerek faaliyetlerini başkentten Selanik'e kaydırmaya başlamıştır. Ancak, Makedonya'da ittihatchı gücün tekrar canlanmasından endişe duyan hükümet, 8 Ağustos tarihinde sıkıyönetim ilan etmiştir. Bunun yanı sıra Hükümet, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı sert tedbirlere başvurmuştur. 11 Ağustos tarihinde bu baskıların sonucu olarak Tanin gazetesi “ kendi isteğiyle” yayını durdurma kararı almıştır. Bu dönemde Tanin gazetesi, “*Cenin, Senin, Hak*” gibi başka isimlerle yayın hayatında yer almaya çalışsa da başarılı olamamıştır (Ahmad, 1999: 140).

Halâskâr Hareketi'nin en önemli sonuçları;

- Ordu içindeki gruplaşmanın iyice belirgin bir hal alması,
- Askerin siyasetle uğraşmasını engelleyen kanun (Mensubin-i Askeriye'nin Siyasiyat ile Men'i İşgali Zımında Askeri Ceza Kanununa Zeyl Olmak Üzere Tanzim Olunan Lâyiha-i Kanuniye),

- Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın istifası,
- İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından desteklenen Sait Paşa Hükümeti'nin istifası olarak ifade edilmiştir. (Alkan, 2001: 177-179).

Ordu içerisinde muhalif subaylar tarafından oluşturulan Halâskâr Zabitan Grubu'nun meydana getirdiği bu olay, İttihat ve Terakki Fırkası içinde, 31 Mart ile doruk noktasına ulaşan askeri saygınlığın zaman geçtikçe nasıl itibar kaybettiğini, sivil güçlerin ise giderek ağırlık kazandığını göstermesi bakımından oldukça önemli kabul edilmiştir (Alkan, 2001: 184).

4.BİRİNCİ BALKAN SAVAŞI

Eylül 1911 tarihinde İtalya'nın Trablusgarp'a saldırması ile başlayan Osmanlı topraklarının parçalanma süreci, 13 Ekim 1912 tarihinde Balkan müttefiklerinin Babıâli'ye verdikleri bir nota ile yeni bir safhaya girmiştir. Akşin, notada yer alan müttefiklerin isteklerini şu şekilde sıralamıştır (Akşin, 2019: 75):

1. *Vilayetler özerk olacak, başlarında Belçikalı ya da İsviçreli valiler olacaktır.*
2. *Hristiyanlar askerlik görevlerini kendi vilayetlerinde, Hristiyan subayların komutası altında yapacaktır. Bu subaylar yetişinceye dek, Hristiyan halk askerlik yapmayacaktır.*
3. *Yerel yasama meclisleri kurulacaktır.*
4. *Islahatların gözetimine büyük devletlerle birlikte Balkan devletleri de katılacaktır.*
5. *Islahat, 6 ay içinde yürürlüğe girecek, Osmanlı seferberliği tek taraflı olarak sona erdirilecektir.*

17 Ekim 1912 tarihinde Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ tarafından oluşan koalisyonla karşı Osmanlı Devleti savaş ilan etmiştir (Alkan, 2001: 186).

Bu dönemdeki siyasi olaylar, subay grubunu askerin eğitimi ve terbiyesinden ziyade, hükümetin tenkit ve taklibiyle uğraşmaya sevk etmiş, ordu içinde yer alan grupların birbirlerine karşı siyasi gelişmelere yön vermesiyle devam etmiştir. Balkan Savaşı'na tam olarak ordu içinde birliğin olmadığı bu ortamda girilmiştir (Karaman, 2014: 15).

Savaşın başlamasından itibaren bir ay içinde Osmanlı orduları bütün cephelerde yenilgiye uğramıştır. Avrupa'daki toprakların neredeyse tamamı Grek, Sırp ve Bulgar orduları tarafından ele geçirilmiştir. Bulgarlar, İstanbul Çatalca hattında ancak durdurulmuştur (Ahmad, 1995: 59). Balkanlarda yaşanan bu yenilginin baş sorumlusu olarak Başkumandan Vekil ve Harbiye Nazırı Nâzım Paşa görülmüştür. Ancak genel siyasi sorumlu olarak, Nâzım Paşa'yı bu göreve getiren Gazi Ahmet Muhtar Paşa ve Kâmil Paşa görülmüştür (Akşin, 2019: 76).

Bu gelişmeler üzerine Osmanlı Devleti ile Bulgarlar arasında, 3 Aralık 1912 tarihinde bir ateşkes antlaşması imzalanmıştır. Savaşın sonucunda, 30 Mayıs 1913 tarihinde Londra Antlaşması ile Midye-Enez hattının batısında yer alan Balkan ve Trakya toprakları kaybedilmiş, Arnavutluk'un bağımsızlığı kabul edilmiş ve Ege adalarının geleceğini tayin hakkı da büyük devletlere bırakılmıştır (Özkan, 1985: 1373).

Balkan savaşının sonucunda Gazi Ahmet Muhtar Paşa kabinesi tutunamamış, istifa etmek zorunda kalmıştır. Yeni kabine, 29 Ekim 1912 tarihinde Kamil Paşa tarafından kurulmuştur. Yeni kurulan Kamil Paşa hükümeti, 20 Ocak 1913'te Ayan Meclisi üyeleri ile ileri gelen askeri ve mülki devlet adamlarının yer aldığı bir Şura'yı toplamıştır. Toplanılan Şurada, bazı dini ve medeni hakların korunması şartıyla Edirne'nin verilebileceği konusunda bir eğilim söz konusu olmuştur (Afyoncu vd., 2016: 342-343).

5. BABİÂLİ BASKINI

Stratejik öneminden ayrı olarak, bir zamanlar Osmanlı Devleti'nin başkenti olan Edirne, Türk milleti için çok önemlidir. Bu nedenle, Ocak 1913 tarihinde Balkan Birliğiyle barış görüşmelerine başlayan hükümetin, Edirne'yi Bulgarlara vermeye hazırlandığı söylentisinin yayılması, halkın öfkesinin giderek artmasına neden olmuştur. Halkın öfkesini sezen İttihatçılar bunu fırsat bilerek, hükümete karşı bir müdahale girişiminde bulunmuştur (Hale, 2014: 79). 23 Ocak 1913'te Enver ve Talat Paşa yönetiminde bulunan, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ileri gelenlerinin oluşturduğu küçük bir grup tarafından Türk tarihine "Babiâli Baskını" olarak geçen hükümet darbesi gerçekleştirilmiştir (Zürcher,1987: 109).

23 Ocak tarihinde kabine üyeleri, büyük devletler tarafından gönderilen notaya verecekleri cevabın son halini belirlemek amacıyla Babiâli'de toplanmıştır. Hareket ise sayısı 100'ü bulmayan İttihatçının, toplantı sırasında Babiâli'nin önüne gelmesiyle başlamıştır (Karal, 1996: 195). Mabeyn Başkâtibi Ali Fuat Türkgeldi, hareketin gerçekleştiği o günü şu şekilde anlatmıştır (Türkgeldi, 2010: s.77-78):

"Dışarıdan bir gürültü işitildi. Başımı pencereye çevirince, önlerinde irili ufaklı çocuklar olduğu halde, sarıklı sarısız birtakım adamların tekbir alarak Babiâli'ye doğru gelmekte olduklarını gördüm. Sadrazama:

- *Bugün miting mi var? Ellerindeki bayraklarla birçok adam Babiâli'ye geliyorlar, dedim.*
- *Yok, öyle bir şey,*

diyerek, elindeki telgrafi okumaya devam etti. Fakat gittikçe gürültü artıyordu. Başımı çevirip baktığımda "içeriye girmek üzere parmaklıklara tırmanıyorlar efendim, parmaklıklardan aşıyorlar", deyince "Haber veriniz de kapıları kapatsınlar" dedi. Ben haber vermek bahanesiyle odadan ayrıldım. Çünkü tehlike vardı..."

Bu sırada Harbiye Nazırı Nâzım Paşa'da kabine toplantısından bir öfkeyle çıkarak Babiâli'nin merdivenlerinde Enver Paşa ile karşılaşmıştır. Nâzım Paşa, Enver Paşa'ya dönerek: "Sen siyasetle uğraşmayacağına dair bana şahsi ve askeri şerefine üzerine yemin etmemiş miydin? Beni aldattınız." diye bağırmıştır (Öztuna ve Gökdemir, 1987: 32). O sırada İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin silahşoru olan Yakup Cemil Bey tarafından Nâzım Paşa ateş edilerek öldürülmüştür. Paşa'nın vurulmasının ardından Sadrazam Kamil Paşa'nın odasına giren Enver ve Talat Paşa, Kamil Paşa'ya zorla istifasını yazdırmıştır (Dülger, 2019: 92).

Kamil Paşa bu istifa yazısında, askerlerin isteği doğrultusunda çekildiğini ifade etmiş, ancak Enver Bey'in ısrarı üzerine "*Halkın arzusu*" kelimesi de mektuba eklenmiştir. Aydemir tarafından istifanın son hali şu şekilde aktarılmıştır (Aydemir, 1971: 385):

“Padişahın yüksek huzuruna:

Ahali ve askerler tarafından yapılan teklif üzerine, istifamın yüksek huzurlarınıza arzını mecbur olduğumu yüksek bilgilerine sunmakla...”

İstifa mektubuna “ahali” kelimesinin ilave edilmesindeki amaç, Sadrazamın halktan gelen tepki üzerine istifa ettiği izleniminin verilmek istenmesi olarak açıklanmıştır (Armaoğlu, 1997: 676). Sadrazam Kamil Paşa’nın istifası Sultan Mehmet Reşat’a sunulmuştur. Padişah ise, “*Peki, öyle olsun, hayırlı olsun*” diyerek istifayı onaylamıştır (Yeniçeri, 2015: 195).

Babiâli Baskını’nın gerçekleşmesinden sonra yeni kabineyi kurma görevi, 24 Ocak 1913 tarihinde Mahmut Şevket Paşa’ya verilmiştir. Yeni kabinenin sadrazam ve Harbiye Nazırlığı görevine Mahmut Şevket Paşa, Hariciye Nazırlığına Sait Halim Paşa, Dâhiliye Nazırlığına Hacı Adil, Başkumandan Vekili görevine ise Ahmet İzzet Paşa atanmıştır (Akşin, 2019: 77).

İttihatçı subayların ve sivillerin işbirliği ile gerçekleşen Babiâli Baskını’nın amacına ulaşmasında, Enver Paşa ve onun etrafında toplanan radikal subaylar grubunun etkisi oldukça büyüktür (Ergin, 2017: 441). Türk tarihine “*Babiâli Baskını*” olarak geçen bu olay sonucunda, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin tam iktidar dönemi başlamıştır (Kayalı, 1985: 1257).

SONUÇ

Bu çalışmada, II. Meşrutiyet’in ilan edilmesiyle beraber gelişen süreçte yaşanan olayların sonucu olarak ortaya çıkan, Babiâli Baskını genel hatlarıyla incelenmeye çalışılmıştır.

31 Mart Vakası’ndan sonra eski güç ve nüfuzunu tekrar kazanan İttihat ve Terakki Cemiyeti, orduya dayalı bir politika uygulamıştır. Uygulanan bu politikanın sonucu olarak İTC, ordudaki otoritesini arttırmak için ordu içinde alaylı-mektepli ayırımının oluşmasına neden olmuştur. II. Abdülhamit zamanının yaşlı bir diğer adıyla alaylı subaylarını görevlerinden uzaklaştırmış, yerlerine genç yani mektepli subaylar getirilmiştir. Bu durum ordu içindeki birçok subayı rahatsız etmiştir. Bunun sonucu olarak da ordu içinde birleşen muhalif güçler Halaskâr Zabitan Grubunu oluşturmuştur. Bu grubun oluşmasıyla birlikte, ordu içindeki gruplaşma daha belirgin bir hal almıştır.

13 Ekim 1912 tarihinde Balkan müttefik devletleri (Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan, Karadağ) tarafından Babiâli’ye nota verilmiştir. Bu nota üzerine Osmanlı Devleti, 17 Ekim tarihinde resmen savaşa girmiştir. Ancak bu dönemde ordudaki komutanların, askerlerin eğitimi ve disipliniyle ilgilenmeyip, daha çok siyasetle ilgilenmesi, bu savaştan ağır yenilgi alarak çıkmamıza neden olmuştur. Savaşın sonucunda Gazi Ahmet Muhtar Paşa kabinesi istifa etmiş, yerine Kamil Paşa tarafından yeni kabine kurulmuştur.

Kamil Paşa tarafından kurulan yeni kabine, Ocak 1913 yılında Balkan Birliğiyle barış görüşmelerine başlamıştır. Bu görüşmelerde hükümetin, Edirne’yi Bulgarlara vereceği yönündeki söylentiler etrafa yayılmıştır. Bu söylentiler üzerine Edirne’yi kaybetmemek amacıyla İttihat ve Terakki Cemiyeti, 23 Ocak 1913 tarihinde Babiâli kapısına dayanarak, Kamil Paşa hükümetini devirmiş ve iktidara gelmiştir.

Türk siyasi tarihine “Babıâli Baskını” olarak geçen bu darbe ile İttihat ve Terakki Cemiyeti, yönetimi tamamen eline alarak, tam iktidar dönemini başlatmıştır.

KAYNAKÇA

- Afyoncu, E., Önal, A., Demir, U. (2016) Osmanlı İmparatorluğu’nda Askeri İsyanlar ve Darbeler, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Ahmad, F. (1995), Modern Türkiye’nin Oluşumu, Yavuz Alogan (çev.), İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Ahmad, F. (1999), İttihat ve Terakki (1908-1914), Nuran Yavuz (çev.), İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Akşin, S. (1980), 100 Soruda Jön Türkler ve İttihat Terakki, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Akşin, S. (2007), Kısa Türkiye Tarihi, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Alkan, A. T. (2001), İkinci Meşrutiyet Devrinde Ordu ve Siyaset, İstanbul: Ufuk Kitapları.
- Armaoğlu, F. (1997), 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Aydemir, Ş. S. (1981), Makedonya’dan Orta Asya’ya Enver Paşa (1908-1914), Cilt 2, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dülger, H. (2019), “1912 Seçimlerinden Bab-ı Âli Baskını’na Osmanlı Devleti’nde İktidar Mücadelesi (1912-1913)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
- Ergin, K. (2017), “II. Meşrutiyet Döneminde Ordu-Siyaset İlişkisi”, Cedrus Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi, 5, s.427-445.
- Hale, W. (2014), Türkiye’de Ordu Ve Siyaset, Ahmet Fethi (çev.), İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Kaan, O. (2021), “II. Meşrutiyet Dönemi Siyasal Gelişmelerinin Türkiye Demokrasi Tarihine Etkileri”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi, 10(1), s.345-368.
- Kansu, A. (2016), İttihadçıların Rejim ve İktidar Mücadelesi 1908-1913, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karal, E. Z. (1999), Osmanlı Tarihi, Cilt 9, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karaman, M. A. (2014), “Meşrutiyet Dönemi Basın Ve Basında Ordu- Siyaset İlişkisi”, Studies Of The Ottoman Domain, 4(6), s.1-20.
- Kayalı, K. (1985), “Osmanlı Devleti’nde Yenileşme Hareketleri ve Ordu” Tanzimat’tan Cumhuriyete Büyük Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 5, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kerimoğlu, H.T. (2020), “İmparatorluktan Cumhuriyete Türkiye’de Askeri Darbeler ve Toplum”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 20, s.147-160.
- Lewis, B. (1993), Modern Türkiye’nin Doğuşu, Metin Kırıatlı (çev.), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Olgun, K. (1999), “Asker-Siyaset İlişkilerinde Bir Dönüm Noktası: Halaskâr Zabitan Grubu ve Faaliyetleri”, İlmî Araştırmalar Dergisi, 0(7), s.157-175.
- Özkan, C. (1985), “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Savaşlar ve Antlaşmalar”, Tanzimat’tan Cumhuriyete Büyük Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 5, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öztuna, Y. ve Gökdemir, A.(1987), Türkiye’de Askeri Müdahaleler, İstanbul: Tercüman Tesisleri.
- Polat, H. A. (2019), “Halaskâr Zâbitân Müdahalesinden Babîli Baskını’na Osmanlı Bürokrasisinin Siyasetle İmtihanı (Siyasetle İştigal Edilmeyeceğine Dair Taahhütnameler)”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı 65, s.301-341.
- Safi, İ. (2019), “Osmanlı Devleti’nden Günümüze Parlamentarizm ve Parlamenter Rejime Müdahaleler - Muhtıra, Darbe ve Darbe Girişimleri Üzerine Bir Analiz”, Ege Akademik Bakış Dergisi, 19(1), s.141-157.
- Tunaya, T. Z. (1988), Türkiye’de Siyasal Partiler, Cilt 1, İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Türkgeldi, A. F. (2010), Görüp İşittiklerim, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yeniçeri, Ö. (2015), Genç Osman’dan Menderes’e Darbe ve Demokrasi, Ankara: Kripto Yayınları.
- Yiğit, Y.(2014), “İttihat Ve Terakki Fırkası İçinde Parti İçi Muhalefet: Hizb-İ Cedit Hareketi”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 28, s.103-125.
- Zeyrek, S. (2014), “II. Meşrutiyet Sürecinde Osmanlı Devleti’nde OrduSiyaset İlişkileri Üzerine Genel Bir Bakış”, Studies Of The Ottomon Domain, 4(6), s.39-64.
- Zürcher, E. J. (1987), Milli Mücadelede İttihatçılık, Nüzhet Salihoğlu (çev.), İstanbul: Bağlam Yayınları.